

De didactische keuzes van Samuel Paty

De Franse leraar Samuel Paty is onlangs door een islamitische extremist op straat vermoord omdat hij op 6 oktober 2020 een klasgesprek over de Mohammedcartoons van het satirische weekblad Charlie Hebdo had georganiseerd. Het klasgesprek vond plaats in het kader van een les Burgerschapsvorming, gewijd aan de vrijheid van meningsuiting. Die cartoons waren de afgelopen twee maanden weer volop in het nieuws. Begin september 2020 was namelijk het strafproces gestart tegen de daders en handlangers van de terroristische moordaanslag op de toenmalige Charlieredactie (januari 2015). Die kwetsende spotprenten waren eertijds de aanleiding tot de moordaanslag en bij gelegenheid van de start van het strafproces zijn ze opnieuw gepubliceerd door de huidige Charlieredactie.¹

Samuel Paty gaf les op een openbaar collège (een vierjarige middenschool met circa 800 leerlingen) in Conflans-Sainte-Honorine, een randgemeente op 25 km afstand van Parijs. Je kunt het geen ‘zwarte school’ noemen, maar ik begrijp dat de school naast autochtone leerlingen een substantieel aantal leerlingen met een migratie-achtergrond telt (waaronder moslims).

Het klasgesprek werd georganiseerd in het derde leerjaar. In het Franse onderwijsstelsel gaat het dus om 13- à 14-jarige leerlingen. Als input voor het klasgesprek laat Paty twee spotprenten van de profeet Mohammed zien.² De ene cartoon (getekend door één van de overlevende redactieleden, Rénald Luzier) is een begripvolle, wenende Mohammed die de terroristische zonden van januari 2015 vergeeft en de daders dus bij de hemelpoort hoopt te verwelkomen. En de andere cartoon (getekend door redactielid Corinne Rey en gepubliceerd in 2012) is een pornografische afbeelding van Mohammed die zich door terroristen laat gebruiken om hun aardse wandaden te rechtvaardigen. Wat de laatstbedoelde spotprent betreft, waarschuwt Paty zijn leerlingen dat ze hun ogen even moeten afwenden als ze niet tegen de aanblik opgewassen zijn.³

Als een van de moslimleerlingen naderhand over deze les uit de school klapt, breken er emoties los op de sociale media. Sommige moslims reageren zeer verontwaardigd. Door een moslimouder is ook aangifte bij de politie gedaan: deze leraar heeft onze leerplichtige 13- à 14-jarige kinderen, zonder hun toestemming (en zonder de toestemming van ons!), met een islamofobe pornografische spotprent geconfronteerd, en dat op een openbare school, die volgens de uitgangspunten van de Franse staatsinrichting (de Laïcité) in religieuze aangelegenheden een strikte neutraliteit in acht behoort te nemen.

Ik weet niet hoe Paty de les (en het klasgesprek daarbinnen) verder heeft ingericht, maar het bovenstaande relaas roept bij mij de volgende didactische vragen op:

- 1) Als Paty zijn leerlingen tot het inzicht wilde brengen dat religiekritiek onder de grondwettelijke vrijheid van meningsuiting valt, had hij dan niet een duidelijker voorbeeld moeten kiezen, bijvoorbeeld de bekende Deense spotprent van Kurt Westergaard in de Jyllands Posten (2005), die een jaar later ook in Charlie Hebdo werd afgedrukt. Hij tekent Mohammed met een bom in zijn tulband: volgens de tekenaar misbruiken soennitische strijders de heilige geloofsvoorschriften van de islam om hun aardse politieke terreur te rechtvaardigen.
- 2) Was het niet verstandiger geweest, ter wille van de aanwezige moslimleerlingen, niet alleen een voorbeeld van godsdienstkritiek tegen de islam aan de klas voor te leggen maar ook een voorbeeld van godsdienstkritiek tegen het christendom? Paty had daartoe kunnen putten uit het werk van de anonieme kunstenaar Hogre met zijn subversieve reclameborden.⁴ Ik denk dan aan de sarcastische poster waarover

¹ https://www.huffingtonpost.fr/entry/charlie-hebdo-numero-caricatures-epuise_fr_5f525640c5b6946f3eb0fff9 (4/9/2020)

² Beide spotprenten zijn van een tekst voorzien. De ene luidt *Tout est pardonné* en de andere *Une étoile est née* (vergelijkbaar met de titel van drie oude Amerikaanse muziekfilms: *A star is born*).

³ https://www.huffingtonpost.fr/entry/conflans-caricatures-samuel-paty-attentat_fr_5f8af8b7c5b69daf5e13a042 (17/10/2020);
https://www.huffingtonpost.fr/entry/comment-samuel-paty-a-justifie-son-cours-devant-les-policiers_fr_5f8f2c6ac5b67da85d2200f5 (20/10/2020);
https://www.francetvinfo.fr/faits-divers/terrorisme/enseignant-decapite-dans-les-yvelines/assassinat-de-samuel-paty-ce-que-l-enseignant-a-dit-lors-de-son-interrogatoire-face-aux-policiers-quatre-jours-avant-d-etre-tue_4149549.html (21/10/2020)

⁴ <https://www.flickr.com/photos/hogreman/albums/72157699249441514/>

George Knight een paar jaar geleden heeft bericht.⁵ Strekking: onder de dekmantel van de naastenliefde, zoals gepredikt door Jezus Christus, worden onmondige parochiaantjes seksueel misbruikt.

3) Is het didactisch verantwoord om leerplichtige leerlingen met pornografische voorbeelden van godsdienstkritiek te confronteren? Of meer in het algemeen: is het überhaupt verstandig pornografisch materiaal te gebruiken in een lesdesign, als dat niet strikt nodig is om het gestelde onderwijsdoel te bereiken?

4) Is het didactisch verantwoord om in het lesdesign aan te haken bij de emoties die sinds begin september opnieuw werden aangewakkerd door de start van het strafproces tegen de daders en handlangers van de moordaanslag op Charlie Hebdo en door de herpublicatie van de gewraakte Mohammedcartoons? Zou het niet beter zijn geweest te zoeken naar een minder 'heet' onderwerp, zodat de vrijheid van meningsuiting met iets meer distantie besproken zou kunnen worden?

5) Is het didactisch verantwoord dat leerplichtige moslimleerlingen door hun leraar (een publieke gezagsdrager) op hun openbare school belaagd worden met islamofobe teksten of afbeeldingen waarmee ze gekwetst worden in hun religieuze gevoelens? Neemt Paty dan niet te veel risico dat ze geblokkeerd raken en niets meer van de les opsteken? Heeft Paty voldoende overwogen welke interventies hij zou moeten doen om dat risico te verkleinen, bijvoorbeeld door het klasgesprek te structureren met vier socratische vragen:

- a) In hoeverre vinden jullie het moreel verwerpelijk medeleerlingen te pesten om hun geloofsovertuiging, bijvoorbeeld door het laten circuleren van spotprenten van Jezus of Mohammed?
- b) Heeft een schooldirecteur volgens jullie het recht leerlingen (niet-moslims) een strafschorsing op te leggen als ze medeleerlingen (moslims) op stang jagen met spotprenten van de profeet Mohammed?⁶
- c) Waarom, denken jullie, gaat de redactie van Charlie Hebdo vrijuit als zij voor de rechter wordt gesleept wegens het publiceren van dergelijke spotprenten, terwijl leerlingen (niet-moslims) op school voor soortgelijk gedrag worden gestraft?⁷
- d) Is haatzaaien eigenlijk strafbaar en in hoeverre heeft de redactie zich daaraan schuldig gemaakt?

Wes Holleman

weblog onderwijs 25-10-2020

<http://www.onderwijsethiek.nl>

⁵ <https://georgeknightlang.wordpress.com/2017/11/08/hogre-italie-kindermisbruik-religiekritiek-en-de-reactie-daarop-staat-van-opwinding-van-jezus-leidt-tot-staat-van-beschuldiging>

⁶ In de islam wordt verschillend gedacht over de vraag of het geoorloofd is afbeeldingen van mensen te maken (vergelijk het protestants-christelijke verbod op het vereren van heiligenbeelden). Maar wie een satirische afbeelding van de profeet Mohammed maakt, loopt bij orthodoxe moslims tegen een dubbel taboe aan: a) het maken van een afbeelding van een mens en b) de belediging van Mohammed, die niet zomaar een mens was maar ook de profeet die de mensheid de weg heeft gewezen naar de derde monotheïstische godsdienst: de islam.

⁷ Mijn socratische antwoord zou zijn dat Charlie Hebdo bij de rechter wordt vrijgesproken vanwege zijn grondwettelijke recht op *Liberté* en *Egalité*, terwijl de leerlingen straf krijgen op grond van de spelregels inzake *Fraternité* die binnen de schoolgemeenschap gelden.